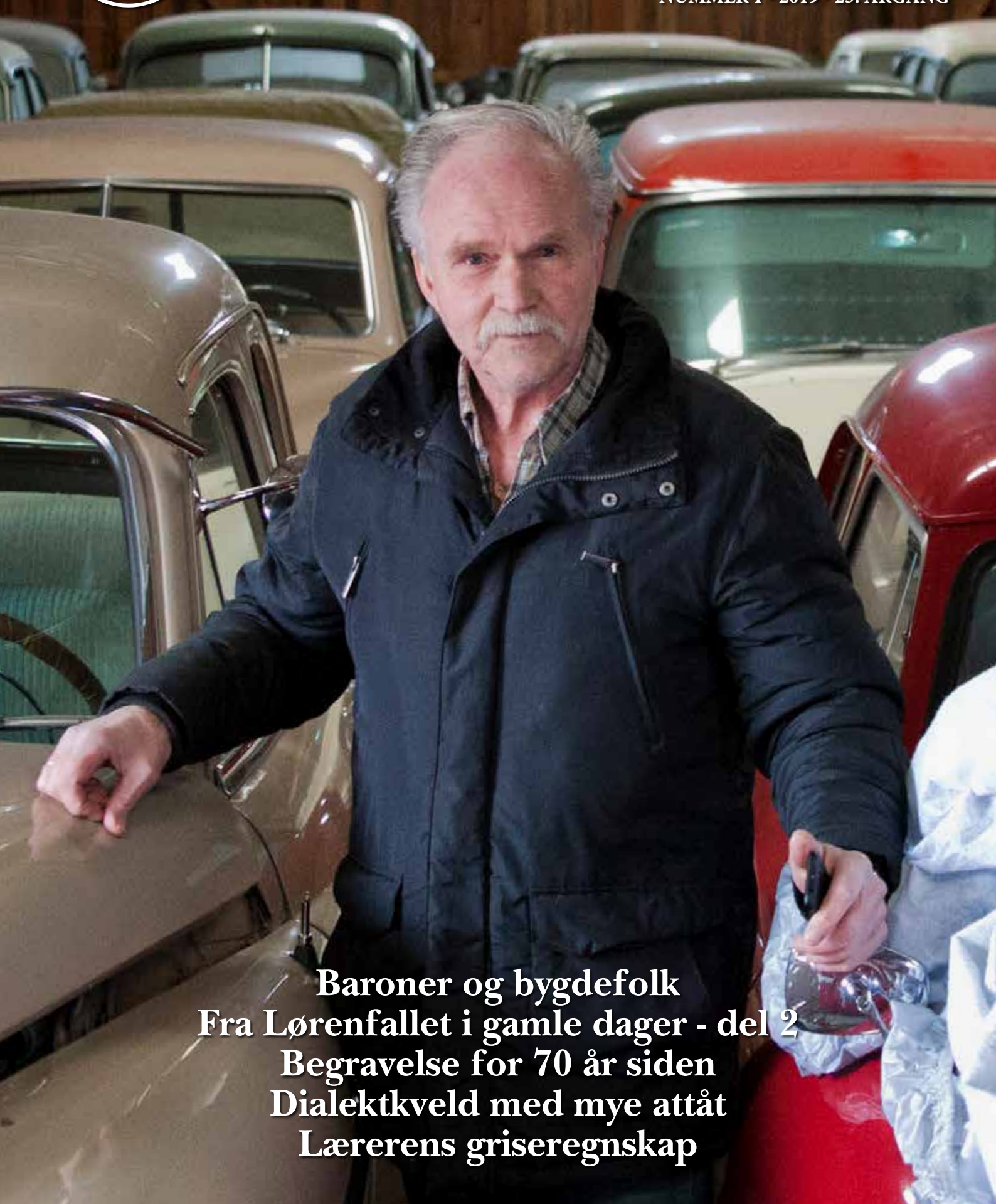

BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG

SØRUM-SPEILET

NUMMER 1 - 2019 - 25. ÅRGANG

**Baroner og bygdefolk
Fra Lørenfallet i gamle dager - del 2
Begravelse for 70 år siden
Dialektnatt med mye attåt
Lærerens griseregnskap**

Styrets spalte

Av Odd-Roar Stenby

Odd-Roar Stenby er en fargerik "kårkæll" fra Blaker. Foto: Jørgen Kirsebom

Jeg heter Odd-Roar Stenby, er 68 år gammel. Gift med Marit. Er kårkæll, far til Irja og Ole Anders, morfar til Tollef og Wilde, farfar til Sofie, Hanna og Maja, onkel, bror, søskenbarn...

Jeg har vært gårdbruker og mjølkebonde siden 1973. Jeg har alltid bodd på gården Tømte i Blaker, med utsikt over Blaker. Den beste utsikten en kan ha. Det er sønnen vår som nå driver gården. Han produserer mjølk og driver med ammedyr.

Her på gården har vi vært så heldige å få være 4 generasjoner i 2 omganger. Først med ungene våre og så har barnebarna våre fått oppleve. De hadde både besteforeldre og oldemor boende på gården. Ungene gikk husimellom, var det middag de ikke likte hos oss, gikk de til farmor. Hvis ikke hun heller hadde noe de likte gikk de videre til oldemor. Der fikk de alltid noe de likte - Honnikorn og mjølk.

Det er idag fælt få unger som få oppleve dette. De kunne gå fritt over gården, til besteforeldre eller ei oldemor, bli tatt vel imot hos noen som alltid hadde tid til dem.

I dag er det preget av dårlig tid til det meste. Har vi egentlig det?

Da jeg ble 50 år sa jeg til meg selv at blir jeg bydd på kaffe dit jeg kommer på besøk, skal jeg aldri ha det så travelt at jeg ikke kan ta meg tid til den kaffekoppen og den praten. Om det var diktet Stønna av Hans Ludvig Fredheim som inspirerte meg vet jeg ikke, men det er

et dikt som alle bør ta seg tid til å lese. Det gir oss noe å tenke over.

Stønna

*Ta vare på stønna
slæppå inn når'a banker på.
Rødd plass åt døkk midt i søktna,
for stønna er her og nå.*

*Le'a sætta sæ litt nedpå,
uansett håssen'a er.
Næe har'a å gi de
det er derfor ho er her.*

*Ta gøtt vare på stønna,
og takk for den tida ho satt,
for akkurat denna eine,
- ho kommer aldri att.*

*Du trudde lengi at stønna
var nåe du skulle få
bære du engong vart ferdig
med det du dreiv på med nå.*

*Du fekk aldri tid tel å oftne,
de gongen da ho banke på,
og skjønte for seint at stønna
støtt er her og nå.*

Hans Ludvig Fredheim

Historie

Jeg sitter altså som varamann til styret i Historielaget. Interessen for historie, og særlig gamle ting, ble vekket lenge før jeg ble konfirmert. Jeg har fortsatt min første samling av gamle ting stående i en kornbinge på bua.

Gamle husdyraser

Ellers er det interessen for de gamle husdyraserne som har ligget mitt hjerte

nærmest. Jeg har sittet i styret i flere av lagene til de ulike gamle husdyraserne. I den forbindelse ble jeg valgt til å representere disse lagene da staten utnevnte et eget råd for bevaring av gamle husdyraser. Norsk genressursenter for bevaring av gamle husdyraser ble navnet. Jeg er takknemlig for at jeg fikk være med på å starte opp dette viktige arbeidet.

Hest

Hest er et annet dyr jeg også er glad i. "I 46 år har jeg drevet med hest og alt som hører med til det. Gamle hesteredskap og seletøy og annet som hører til hesteholdets historie samler jeg også på. Det hadde vært mindre plasskrevende å samle på frimerker enn hesteredskap, mener familien min – og det har de helt rett i.

Hest er en del av Den kulturelle skolesekken. I mange år har hesten og jeg vært på Vølneberg skole og vist våronn på gamlemåten for skoleungene i Sørums kommunen. Det er nok ingen som har gått så mange runder på det vesle jordet bak skjulet på Vølneberg, som det hesten og jeg har gjort. Det var stort å motta Romerike Historielags heders-tegn for dette arbeidet under Blaker og Sørums Historielags førjulslunsj på Ålgård.

Andre saker som opptar meg er bevaring ting som er produsert i bygda, gamle stedsnavn og alle gamle historier fra nærmiljøet. Av produsenter i bygda tenker jeg bl. a. på L. Hansen, gytler i Myrimellom og Br. Torgeresens sleder og smie i Blaker.

Vi har stedsnavn i bygda som snart ingen vet hvor er. Fet-veiskillet: krysset som ligger rett ved der Best bensinstasjonen i Blaker ligger. Smeden: krysset ved gamle Blaker sparebank.

Det som er litt rart med gamle ting er at mye av dette også er ting som kanskje fungerer godt i dag også. Ta for eksempel seletøy til hest, det har vært nesten uforandret de siste to-tre hundre år og fungerer godt fortsatt i dag.

Derfor vil jeg avslutte med at vi må ha historien som et bakteppe for å kunne se framover, samt at dere alle må begynne å ta vare på Stønna; hu kommer aldri att.

SØRUM-SPEILET

Medlemsblad for Blaker og Sørum Historielag

Redaksjonen

Asbjørn Langeland – 934 27 625
Anne-Marie Lund – 477 57 261
Louise N. Fjelland – 913 00 787

Epost:

redaksjon@sorumhistorie.no

Adresse

Aasgaardvegen 230
1923 Sørum

Styreleder

Kåre A. Bøhler
Epost: alfrebo@online.no
Tlf. 938 76 365

Kontonummer: 1321.08.05189

Hjemmeside

www.sorumhistorie.no

Grafisk design

Jørgen Kirsebom

Opplag

600 eksemplarer
ISSN 1894-8154

Trykk:

X-Idé AS
1472 Fjellhamar

*Dette bladet er beskyttet av åndsverkloven.
Det er ikke tillatt å kopiere fra bladet uten
skriftlig samtykke fra tekstforfatter eller
fotograf.*

Forsidebilde:

STOLTE AMERIKANERE: Jack Tvetter fra Eight
Amcars Club kommer til Historielagets årsmøte for å
fortelle om klubbens historie og arbeid.
(Foto: Jørgen Kirsebom)

Vi minner om

Årsmøte i Blaker og Sørum Historielag

Mandag 11. mars 2019, kl. 18.00
på Sørumsand Videregående Skole

Innkallingen er datert 15. november 2018 og ble publisert i Sørum-Speilet nr. 4/2018.

Møtet holdes i kantinen på Sørumsand videregående skole. Servering før årsmøteforhandlingene.

Jack Tvetter fra Eight Amcars Club holder et kåseri om klubbens arbeid før de formelle årsmøteforhandlingene.

Saksliste:

1. Godkjenning av innkalling og saksliste
2. Valg av møteleder og referenter samt to til å skrive under protokollen
3. Årsberetning for 2018
4. Revidert regnskap for 2018
5. Blaker og Sørum Historielags situasjon ved etableringen av storkommunen Lillestrøm
6. Vedtekter for Blaker og Sørum Historielag . Revisjon av enkelte paragrafer
7. Forslag til Arbeidsplan for 2019
8. Forslag til Kontingent for 2020
9. Forslag til Budsjett for 2019
10. Innkomne saker. Ingen saker mottatt innen fristen 11.02.19.
11. Valg av medlemmer til styret, til valgkomiteen, revisor med vara og utsendinger til årsmøtet i Romerike Historielag

Stemmerett i årsmøtet har de medlemmene som har betalt kontingent for 2018 eller er innmeldt og har betalt kontingent for 2019.

Viktig informasjon:

Endelig saksliste og møtepapirer blir lagt ut på vår hjemmeside senest 2 uker før møtet. Møtepapirene blir også lagt ut i møtelokalet. De som ønsker å få papirutgave av sakslisten og øvrige papirer i posten, kan bestille dette fra sekretær Louise N. Fjelland, tlf. 913 00 787 / louise@fjelland.net.

19. februar 2019
Kåre Alfred Bøhler
Styreleder

Innhold

Styrets spalte	2	Dialektkveld med mye attåt	14
Påminnelse Årsmøte	3	Slora Mølle - Historielagets smykke	15
Baroner og bygdefolk	4	Koppevaksinering	16
Lørenfallet i gamle dager del 2	6	Da de bygde foreningshuset	17
Blaker på kartet	11	Lærerens grisegalskap	18
Begravelse for 70 år siden	12	Tyveriene i Blaker	19
		Fjuk skole ca. 1923	20

Baroner og bygdefolk

Av Asbjørn Langeland

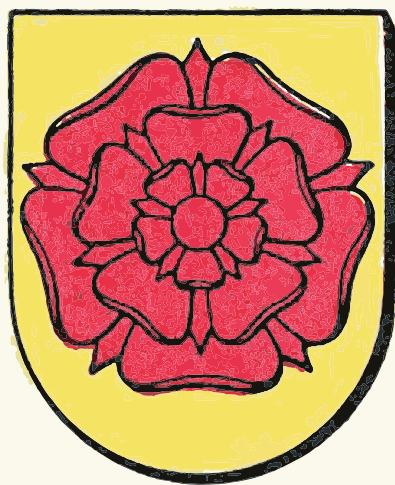
I middelalderen var det en herregård, det vil si en gård med adelige eiere og beboere der de to Sørum-gårdene ligger nå. I et par generasjoner var eierne baroner. Gården het Sudreim. På Sudreim ble det i åra etter 1150 bygd ei stor steinkirke, våre dagers Sørum kirke. Kirkas 850-års-jubileum ble markert i 2016. Sørum kirke ble hovedkirka i bygda Skaun som i middelalderen hadde flere kirker. Etter reformasjonen i 1537 ble kirkene i Norge underlagt Kongen i København, og kirkesognene ble grunnlag for statens styring av lokalsamfunnet. Bygdene Skaun og Gauteid ble Sørum prestegjeld med de to sognene Sørum og Frogner. I 1837 ble Sørum prestegjeld til Sørum herred som seinere fikk Sørum kommune som offisielt navn. Den gamle gården Sudreim ble altså opphavet til bygdenavnet og kommunenavnet Sørum. Fra 2020 blir Sørum en del av den nye Lillestrøm kommune, men navnet vil leve videre som gårdsnavn, bygdenavn og sognenavn, og mange lag og foreninger vil fortsatt ha Sørum med i navnet sitt.

En av Norges mektigste adelslekter

Herrene til Sudreim ble på 1300-tallet regnet blant Norges fornemste menn, og flere av dem og deres etterkommere spilte fremtredende roller i styringa av landet gjennom en periode på et par hundre år. Fra å være godseiere på Romerike utvidet mennene og kvinnene i Sudreimsætta sine eiendomsbesittelser gjennom giftermål og politiske maktposisjoner til å omfatte store eiendomssamlinger mange steder på Østlandet, Vestlandet, Nord-Norge og til og med på de fjerne utpostene Shetland og Orknøyene. Dette ble den største private samlingen av jordegods som noen gang har vært i Norge.

I 1302 opprettet Håkon den femte et norsk Riksråd. Riksrådet besto av landets fremste adelsmenn samt biskopene, og herrene til Sudreim var i flere generasjoner medlemmer av Riksrådet. Riksrådet skulle bistå kongen i viktige avgjørelser for landet, og i perioder med umyndige konger skulle riksrådet styre landet på vegne av kongen. I årene etter 1319 og fram til reformasjonen i 1537, var det flere perioder der Riksrådet styrte landet. Antall medlemmer i Riksrådet kunne variere, men som oftest hadde rådet ca. 20 medlemmer. Formelt var det Kongen som oppnevnte Riksrådet. I praksis ble det slik at riksrådsvervet gikk i arv i noen få utvalgte adelslekter, riksrådsadelen. Disse slektene var landets fremste aristokrati. I praksis var de høyt hevet over resten av samfunnet, også over de øvrige adelslektene. I seinmiddelalderen, det vil si tida etter svartedauden i 1350, var den norske riksrådsadelen sterkt knyttet til et nordisk og til dels nordeuropeisk aristokrati.

Man vet lite om hvorfor gården Sudre-

Baronens våpen slik det var på Havtore Jonssons segl

im ble setegård for en adelslekt og et maktsentrum på Romerike. Begynte det med en dyktig bonde som opparbeidet seg en høvdingstatus i det gamle Skaun? Eller var det en fra Sørum som hadde gått i kongens tjeneste, og gjennom det hadde opparbeidet seg en maktposisjon? Det kan også tenkes at den første høvdingen i Sudreimsætta ikke kom fra Sørum, men fikk gården og posisjonen som en belønning fra Kongen. Da kong Sverre oppnådde endelig seier over kong Magnus Erlingsson i 1184, ble det innledningen på et omfattende skifte av maktposisjonene i landet. Kong Sverre fordelte gods og embeter som hadde tilhørt den tapende part, blant sine menn og støttespillere. De kongene som fulgte etter Sverre, videreførte en politikk der posisjoner i samfunnet ble tildelt etter fortjeneste og lojalitet til kongen. Kanskje de første Sudreims-høvdingene kom til makta på 1200-tallet, og fikk gård og status som en belønning fra kongen?

Den første navngitte person med sikker tilknytning til Sudreim er Jon Ivarsson Raud. (1245 – 1312). Hvem

Jon Ivarsson nedstammet fra, er det stor usikkerhet om, og kildene har forskjellige svar. Jon Ivarsson tilhørte i alle fall høyadelen i Norge, og kongen gav ham tittelen baron. Dette var en adelstittel som Magnus Lagabøte innførte for å gi den norske høyadelen titler som ble brukt ellers i Europa, tidligere var baronene kalt lendmenn. Barontittelen ble imidlertid avskaffet igjen av Magnus Lagabøtes sønn, Håkon den femte i 1308, så Jon Ivarsson og kanskje sønnen hans, Havtore er de eneste på Romerike som har hatt denne tittelen. Jon Ivarsson spilte en betydelig rolle på nasjonalt nivå. Han var en av Håkon den femtes nære rådgivere, også før Håkon ble konge.

Jon Ivarsson Raud og hans etterfølgere på Sudreim på 1300-tallet var sysselmenn på Romerike. I middelalderen var sysselmanen kongens øverste embetsmann i et syssel (kan sammenliknes med et fylke). Sysselmanen utøvde den kongelige anklagerett, politi- og straffemyndighet. Han førte oppsyn med hirdmennene og lendmennene så vel som med allmuen. Han oppnevnte domsmenn til lagtinget og hadde stor innflytelse på rettslige avgjørelser. Dessuten var han ansvarlig for å innkreve avgiftene til kongen. Som Kongens representant i distriktet hadde sysselmanen rett og plikt til å holde seg med et korps av væpnede menn. Hverken sysselmanen eller andre kongelige representanter fikk lønn, men de hadde rett til å kreve inn avgifter av bøndene. Dette var i en tid da skatter og avgifter ble betalt i naturalia, og på Romerike betydde det produkter fra landbruket.

Hvilken betydning hadde Sudreimsgodset for bygdesamfunnet?

Sudreim var altså setegård for en av landets mektigste adelslekter fra tida rundt år 1300. En vet ikke noe om dem

som bodde der før ca. 1280. Perioden med adelsmenn bosatt på gården varte i drøyt 100 år. Den siste som man vet bodde fast på gården, var Herr Jon Marteinsson som la ut på pilegrimsferd til Roma i år 1400 og aldri kom tilbake. Godset ble holdt i slekta i to hundre år til, men eierne bodde ikke her, og man vet ikke hvilken rolle den gamle setegården spilte i forvaltningen av de mange gårdene som sudreimsarvingene eide. Fordi de hadde viktige posisjoner i andre landsdeler, var det også slik i Sudreims storhetstid på 1300-tallet at eierne i lange perioder bodde andre steder enn i Sorum, På denne tida hadde det vokst fram flere byer i Norge, og noen av byene var festningsbyer. På mange måter ble landet styrt fra festningene, eller borgene som de gjerne ble kalt. Viktige møter ble lagt til byene, og de som deltok i styringa av landet måtte oppholde seg der mye av tida.

Det er skrevet mye om sudreismennenes innsats på det rikspolitiske området, men det er ikke mye en finner om deres virke i Sorum og på Romerike. I mange festtaler blir det gjort et stort poeng av at det bodde baroner her, og noen har kalt Sudreim for et baroni. Men kunne folk i Sorum sole seg i glansen fra baronene på Sudreim? Det som er sikkert, er at det var meget stor klasseforskjell og avstand mellom herrene på Sudreim og bygdefolket rundt dem. Det kan en blant annet se av hvem de giftet seg med. En kjenner ikke til noen ekteskap mellom Sudreimsarvinger og menn eller kvinner fra bondestanden. På den tida Sudreim var setegård for en av landets fremste adelsslekter, var hele Norden arena for deres aktiviteter. De øverste innen den norske adelen, de som var med i Riksrådet, knyttet etter hvert sterke bånd til et nordisk og nordeuropeisk aristokrati, mens avstanden til folk av lavere rang i Norge ble tilsvarende større.

Ser en på eiendomsfordelingen i Norge i første halvdel av 1300-tallet, tida før svartedauden, så eide kirkelige institusjoner 41 % av jordeiendommene, Kongen eide 7 % og adelen (det vil si kongens menn) eide 15 %. De resterende 37 % var det bønder som eide. På Romerike eide bøndene enda mindre av jorda da mange borgere i Oslo hadde betydelige eiendommer på Romerike. Den bondeide jorda var ikke jevnt fordelt. Blant bøndene fantes det flere godseiere med leilendinger som de krevde bygselavgift fra, og det er flere kjente eksempler på at døtre og sønner av slike «bondegodseiere» ble giftet inn i adelsslekter. Men de som

tilhørte Sudreimsætta og andre med riksrådsstatus, hadde for høy rang til å ha omgang med bondestanden. Vi kan derfor regne med at herrene på Sudreim ikke hadde mye kontakt med bygdefolket. Men herregården var en storgård med mange tjenestefolk og stor aktivitet, så mange sørumsokninger arbeidet nok for folket på herregården.

Da baronen Havtore Jonsson var sysselmann på Romerike, var det forutsatt at han reiste med et følge på femten væpnede menn pluss fem tjenere. Han skulle krevde inn skatter av bøndene, både av kongens leilendinger og av sine egne leilendinger. Når sysselmannen med følge kom til gards, hadde han krav på såkalt veitsle, det innebar at hele følget på 20 mann skulle ha mat og losji og hestene skulle ha fôr. I tida før svartedauden var avgiftene meget tyngende for mange bønder. De fleste bønder var leilendinger, og det var ikke uvanlig at den faste avgifta tilsvarte 25 % av gårdens nettoavkastning. I tillegg skulle leilendingene vedlikeholde husa på gården. Det var også slik at sysselmannen kunne ha representanter eller ombudsmenn rundt om i distriktet som gjerne kunne komme med tilleggskrav, selv om dette ikke var lovlig. Korrupsjon er ikke noe som er oppfunnet i våre dager.

De personene som hadde høyest rang, måtte holde hus og livsstil som sto i forhold til den posisjonen de hadde. En baron måtte derfor ha store utgifter, og avgiftene han krevde inn fra leilendingene var den viktigste inntektskilden. Selve setegården kunne ikke kaste så mye av seg at den dekket alle kostnadene ved å holde en herregård for en så fornem adelsfamilie. Jeg antar derfor at herrene på Sudreim ofte var lite populære blant bønder og bygdefolk.

I de periodene som sudreismennene var sysselmenn på Romerike, hadde de altså et korps av væpnede menn til sin rådighet. En må anta at mennene i dette korpset var rekruttert fra et område nær sysselmannens bosted, kanskje fra de fornemste slektene i distriktet. De bodde nok på gårder i nærheten og stilte opp når de ble tilkalt. En må anta

at det hadde stor innvirkning på bygdesamfunnet å ha en slik virksomhet i nærområdet. Men var dette positivt for bygda? Det kan sikkert diskuteres. For det øverste sjiktet i samfunnet gav det status og kanskje inntekter når de var en del av sysselmannens væpnede korps. Det var en ære, men også en plikt å stå til rådighet for landets styresmakter. For dem som deltok på dette nivået, betydde virksomheten hos sysselmannen at man fikk impulser utenfra, og det var positivt. Men dette gjaldt noen få. For flertallet av dem som bodde i Sorum og ellers på Romerike, hadde det liten betydning at en baron var bosatt på en storgård i bygda. For mange var det sikkert en belastning.

Rester etter herregården i dag

Som de fleste andre bygninger i Norge på den tida, besto bebyggelsen på Sudreim av trehus. De er alle for lengst borte, og vi vet ikke hvordan gården så ut, eller nøyaktig hvor husene på gården lå. Det er heller ikke bevart muntlige fortellinger om Sudreimsgodset og de som bodde der i middelalderen. Men under hovedbygningen på Nordre Sorum, den gården som ligger nærmest kirka, er det en murvegg som er en meter tykkere enn murene i kirka. Alderen på denne muren er ikke fastslått, men den kan være fra 1300-tallet da Havtore Jonsson og kong Håkon den femtes datter, Agnes, residerte på Sudreim. Det sies også at det har vært en underjordisk gang mellom dette huset og kirka. De som var blant de fornemste personene i landet, skulle slippe å gå til kirke gjennom den samme døra som allmuen. Gjennom denne gangen kunne de også komme seg raskt unna dersom kirka skulle bli angrepet av fiender.

Kilder:

Norges historie, Redaktør Knut Mykland, b. 3 og b. 4. J. W. Cappelen 1976. Morten, Øystein: Sorum kirke 850 år. Kom forlag 2015.

TAKK TIL VÅR SPONSOR

Økland & CO
Sørumsand

Populært møtested i Lørenfallet: Her har det vært full aktivitet siden 1888 med smie, hjulmakerverksted, karosseriverksted, kassefabrikk, høvleri og bensinstasjon. På dette bildet fra 1962 står Sigvart Egner klar ved pumpene. Anders O. Bråthen fra Sørumsand er innom med sin 1957 Ford Anglia for å fylle bensin. Bilen til venstre er en 1959 Austin med kjennemerke C-36960, eier er Gunnar Jardar fra Lillestrøm. Den lyse bilen mot husveggen er en 1939 Opel med kjennemerke 14-03-85 som tilhører Anders Knivdalen fra Oslo. Foto: Utlånt av Jon Egner

Fra Lørenfallet i gamle dager - del 2

Tekst av Grete Vahsen

Denne gang starter vi turen ved Meierigaarden Kro. Det tidligere meieriet har vært et landemerke i Lørenfallet i mer enn 135 år. Vi fortsetter langs hovedveien mot Fallbrauta. Siste stoppested er Haldenvegen 267 der Aannerud solgte sykler i gamle dager. Første del om Lørenfallet sto i Sørum-Speilet nr. 2/2018.

Vi må vi ta turen uten Kristine Goplen. Hun døde like før jul i 2018. Artikkelen bygger på hennes intervjuer og notater, men flere detaljer er innarbeidet i ettertid. Vi takker Kristine Goplen for hennes bidrag.

På 1950-tallet har Lørenfallet fått status som tettsted. Det er bygd hus på begge sider av Haldenvegen. Noen av disse husene skal vi se nærmere på. De fleste eiendommene langs Haldenvegen har i dag andre gateadresser.

Meieributikken - Haldenvegen 305

Sørum Meieri sto ferdig i 1885. Meieributikken åpnet kort etter i samme bygning. Både i Sørum Bygdebok, bind 1 og Sørum-Speilet har det vært skrevet mye om Sørum Meieri og de andre delene av virksomheten. Vi begrenser oss derfor til det Kristine Goplen (f. Kristiansen, 1934-2018) forteller om meieributikken, der hun arbeidet i 1951/52: - Vi solgte alt, husholdningsvarer, stoffer, klær, fisk, maling, vindusglass, hestesko, tallerkener, kopper og kar, sirup på fat, salmiakk på fat og mye annet. Vi skrev opp hva kunden kjøpte på en lapp, hadde prisene i hodet, regnet og summerte. En ble god i praktisk regning, lærte masse og mye om kundene også. Men den dagen jeg tok «diamanten» og skar glass på egen hånd, fikk jeg kritikk. «Diamanten» var en slags kniv, og den var dyr. Og at jeg ryddet i det store kjøleskapet i kjøttavdelingen og kastet halvratne grønnsaker, var heller ikke populært. Men – jeg fikk en bra attest, legger hun til.

Sørum Meieri ble solgt til Henry Bråten i 1978. Meierigaarden Kro eies og drives i dag av datteren Henny Bråten, som har nedlagt en stor jobb med å utvikle Kroa og ta vare på stedets historie.

Samvirkelaget – Allévegen 1

Det første Samvirkelaget lå i Fallbrauta, på eiendommen Faldbråten i Samlevegen 20. Forretningen ble flyttet til eiendommen Norderhaug i 1927, men huset der brant samme år. Etter en byggetid på bare syv måneder sto nybygget ferdig.

Kristine Goplen har notert følgende om Samvirkelaget: - Det var et skille mellom hvem som handlet i meieributikken og hvem som handlet i Samvirkelaget. Det hadde nok noe å gjøre med tilhørighet og medlemskap. Jeg mener å huske at tyske soldater tok seg inn i Samvirkelaget og ble der en kort tid ved krigsutbruddet. Her ble det også holdt et treårig middelskolekurs som startet i 1937. Sørum postkontor flyttet fra Samvirkelaget i 1987 til den nye

bankgården i Haldenvegen 321. Senere fikk vi post i butikk hos Esso, før Coop Extra overtok. Noen år tidlig på 1960-tallet var postkontoret i den gamle mølla.

Posthusgården – Brattlivegen 1

Bygningene er for lengst revet. Stedet ble kalt Posthusgården fordi det var posthus der. Eiendommen het Faller og besto av et stort bolighus, låve, stabbur, to skjul og noe jord.

Kristine Goplen forteller: - På den ene tverrsiden var det vedskjul, på den andre siden var det utedo. I bolighuset var det to leiligheter, hybel, posthus, butikk og kafé. Eier av stedet fra 1936 var K.O. Bøhler. Han var poståpner sammen med sønnen Olaf. Rudolf Sørvald, Sigurd Merli og Olaf Merli kjørte posten rundt i bygda. Gunda og Johan Walstad bodde i posthuset rundt 1925 og drev kafé i noen år før de bygde i Haldenvegen 332 og åpnet kafé der på slutten av 1920-tallet.

- Postkontoret lå i første etasje og besto av to rom, ekspedisjonen og «bakrom». I ekspedisjonen var det svartovn og vedkasse med lokk. Ellers var det noen pinnestoler og reklame for Norges Brannkasse og Gjensidige i rommet. Posten ble sortert og lagt i store hyller som var inndelt i små rom for henting. På kalde vinterdager fikk vi lov til å varme oss her inne – det var spesielt gjevt å sitte på vedkassa. Herfra fulgte vi med på det som skjedde. Olaf stemplet og stemplet utgående post – dunk, dunk, dunk. Jeg ønsket meg så veldig et stempel. Her fikk jeg inspirasjon til å lage postkontor i plankestablene som vi lagret for å bygge huset vårt, leser vi i notatene til Kristine Goplen.

Låven på Faller ble revet i 1956, bolighuset i 1964. En del av huset var laftet, fjøset også. Tomta ble delt i to og har fått nye hus.

Telefonsentral og legekantor på

Nygård – Kneika 1

Huset ble bygd av Sigvart Egner i 1895, som drev Egner-smia på nabotomta. I 1904 ble Sørum og Frogner Telefonselskap opprettet. Telefonsentralen ble installert på Nygård med Anna Egner, kona til Sigvart Egner og mor til Jacob Egner, som bestyrer. Fra 1925 tok Annas døtre Margit og Klara over. Sentralen ble flyttet til Østlund i 1940. På Nygård var det også legekantor for en lege fra Kløfta. Nygård var i Egner-familiens eie i over 100 år. Jon og Øyvind Egner, som ledet Esso-stasjonen helt til den ble nedlagt,

Sørum Meieri med butikk: Ikke mye er endret på bygningen siden dette bildet ble tatt i 1922. Butikken lå i rommet bak de tre vinduene på kortsiden. Ved hovedveien står hestene bundet. En motorsykkel med sidevogn er parkert på gårdsplassen. Meieribestyrer fra 1948 og frem til nedleggelsen i 1974 var Sverre Bøe. Han og familien bodde over meieributikken inntil de kjøpte tomt rett over veien og bygde hus der i 1968. Stedet i Haldenvegen 308 kalte han Boetun. Foto: Carl Normann, Sørum Fotosamling

Sørum Samvirkebygning på Norderhaug: Bygget sto ferdig i desember 1927. Ombyggingen til moderne selvbetjeningsforretning ble utført av byggmester og senere ordfører Edmund Eriksen i 1961. Huset står der den dag i dag, men er betydelig ombygd. Faksimile fra Det Norske Næringsliv – Akershus Fylkesleksikon

Familien Egners bolig i Lørenfallet: Bildet er fra ca. 1905. Eiendommen Nygård var den første rene boligtomta i Lørenfallet og tilhørte familien Egner. Nygård ble solgt ut av familien i år 2000. Huset står fortsatt på samme sted, men er modernisert. Bildet viser at Haldenvegen var i dårlig forfatning. Den ble riksvei fra 1. juli 1928. Bakerst ser vi Sørum Meieri, nærmere Nygård skimter vi flere hus som tilhørte Posthusgården Faller. Foto: Karl Norum, Sørum Fotosamling

Egner-smia med bilproduksjon: I en periode på 1920-tallet bygde Jakob Egner varebilkarosserier for firmaer i Oslo. Dette karosseriet ble bygd opp i 1926 på et Chevrolet chassis. Foto: Utlånt av Gamle Hvam Museum

Ekely ca. 1950: Bildet er tatt fra baksiden av huset. Da huset ble oppført, ble det plantet en eik på eiendommen, derfor fikk stedet navnet Ekely. Veien opp til Lørenenga fikk navnet Allévegen fordi det var plantet en bjørkeallé fra Haldenvegen og opp til Moen. Bjørkene ble hugget ned da Skoglundfeltet skulle bygges ut. Det førte til protester fra naboene som kom løpende og krevde umiddelbar stans i nedhuggingen. Resultatet var at det i mange år ble stående igjen bare en bjørk på hver side av Allévegen, helt nederst ved Haldenvegen. Foto: Utlånt av Inger Hovland (f. Eriksen)

Gran og Esso-stasjonen: På Esso-tomta til venstre skal to blokker med 24 leiligheter etter planen stå ferdig i 2019. Det brune huset til høyre er den gamle eiendommen Gran. Familien Kveseth solgte Gran til Sørum og Fet overassistentdistrikt i 1962. Huset skulle leies ut til ansatte og måtte oppgraderes med innendørs wc og dusj. Huset ble senere modernisert. Foto: Grete Vahsen

vokste også opp her.

Egner-smia og Esso-stasjonen – Haldenvegen 299

Smia ble bygd av Sigvart Egner i 1888, som døde bare 32 år gammel. Hans kone, enkefru Anna Egner, overtok da som eier. Hun sørget for at et hjulmakerverksted ble bygd i 1913. Sønnen Jacob Egner overtok bedriften i 1918.

Bedriften hadde sin storhetstid på 1920- og 30-tallet. Det meste av produksjonen som hjul, høyvogner, gjødselskjerrer og alle slags kjøreredskaper for landbruket, gikk til gårdsbruk i Sørum og bygdene rundt omkring, men Egner leverte også vogner helt opp til Nord-Trøndelag. Han fikk flere priser for sine produkter. På jubileumsutstillingen i Kongsvinger i 1929 vant Egner sølvmedaljen, blant annet for en elegant hestetrille.

I 1936 ble det bygd kassefabrikk, i 1937 høvleri og i 1944 ny smie. Sigvart Egner (sønnen til Jakob) arbeidet både i smia og på fabrikk. Totalt var det arbeidsplass for 5 - 6 mann. Sigvart Egner overtok eiendommen i 1957. Hjulmakerverkstedet ble revet på 1950-tallet og fra 1959 drev han Esso-bensinstasjon som sønnene Jon og Øvind videreførte da de overtok i 1980. Bedriftens offisielle navn ble da Lørenfallet Service-senter A/S.

Ordfører på Ekely – Allévegen 4

Hans Olsen satte opp huset på Ekely i 1914 på andre siden av veien for Nygård. Han jobbet som smed og hjulmaker i Egner-smia til han var 60 år i 1954. Han og kona Inga drev med bier og kalkuner. Mange folk bodde på Ekely for kortere eller lengre perioder, både arbeidere fra Egner-smia og familiemedlemmer. Til og med en grandtante som ble enke i Amerika, kom tilbake og bodde på Ekely. Margit og Edmund Eriksen bodde der fra 1939, først som leieboere hos Hans og Inga, og fra 1946 som eiere. Hans ble enkemann samme år og ble boende på Ekely til han døde i 1963.

Edmund Eriksen likte godt å stelle i grønnsakshagen og familien var stort sett selvforsynt med poteter, grønnsaker, bær og frukt, gris og høner. Edmund Eriksen jobbet som snekker og byggmester, og senere som vaktmester på Bingsfoss ungdomsskole. Fra 1968 til 1975 var han ordfører i Sørum. Margit Eriksen jobbet på Samvirkelaget fra slutten av 1950-tallet til utpå 80-tallet.

Huset ligger fortsatt på samme sted, men den store hagen, som gikk frem til Haldenvegen, er delt opp i flere tomter og solgt til familiemedlemmer.

Frisørsalong på Gran – Åkersvingen 5

Gran er fra tidlig på 1900-tallet og en av de eldre boligene i Lørenfallet. Den gamle delen av huset som ligger mot Haldenvegen, er et tømmerhus som senere er kledd og påbygd. Marit og Christian Kveseth kjøpte stedet i 1957, i annen etasje innredet Marit Kveseth frisørsalong. Familien bygde nytt hus i 1962 med moderne frisørsalong som Marit Kveseth drev til hun var over 90 år.

Starten på T & B Hansen – Damvegen 5

Huset på eiendommen Sannum ble bygd i begynnelsen av 1930-tallet. Esther Therese og Trygve Hansen bodde her frem til 1950, da de flyttet inn i nytt hus med forretning i Idrettsvingen 9. Trygve Hansen startet sin elektriske virksomhet

her på Sannum. Bedriften T & B Hansen ble etablert sammen med sønnen Borger Hansen i 1946. Kolbjørn Peder Røsnes kjøpte Sannum i 1950.

Butikk på Holset – Åkersvingen 7

Her ble det drevet landhandel frem til midten av 1920-tallet, først av Andor Skullerud, deretter av Ole H. Gjester. De eide Holset sammen og solgte eiendommen i 1925. Butikken ble senere revet, men bolighuset foran står der fortsatt. Holset hører også med til de eldste husene i Lørenfallet.

Sveiseverksted på Nordstrand – Damvegen 1

Huset ble bygd senest i 1908. I 1948 ble eiendommen solgt til Solveig og Kaare Asbjørnsøn. Solveig Asbjørnsøn arbeidet som bibliotekar, mens Kaare Asbjørnsøn drev med sveising i verkstedet han selv satte opp. Han drev også med aluminiumssveising, noe som var nytt den gangen. Nordstrand ble solgt i 1994.

Telefonsentralen på Østlund – Skoglundvegen 10 A

Østlund ble bygd i 1908. Søstrene Margit og Klara Egner tok over stedet i 1940. Samme år ble telefonsentralen flyttet hit fra Nygård. Da hadde Margit og Klara Egner drevet sentralen på Nygård i 15 år allerede.

Anna Egner (datteren til Jakob Egner) overtok som stasjonsholder i 1952. Hun bestyrte sentralen fram til 1972, da ble sentralen automatisert. Signe, søsteren til Anna, arbeidet også ved sentralen. Ved nedleggelsen var i alt fem personer i arbeid her på deltid.

- I 1967 ble åpningstiden utvidet til kl. 08-21 alle dager. Tidligere var åpningstiden på søndager 08-10 og 16-19. Ifølge en notatbok ble også kringkastingsavgiften innkrevet ved sentralen fra 1938 til 1941. I mange år ble også medisiner fra Sørumsand apotek utlevert herfra, sier Kristine Goplen.

Lastebiler på Orderud – Skoglundvegen 10 C

Huset er fra 1905. Anders Walstad og hans nevø Harry Magnus Walstad kjøpte stedet i 1948. Anders Walstad drev med transport, først med hest og vogn før han kjøpte sin første lastebil i 1923. Det var en ny Ford TT med førerhus og lasteplan bygd av kar med navn Jensen på Lundermoen. Anders Walstad fraktet blant annet melk til Oslo for Sørum Meieri og kjørte for Samvirkelaget. Snøbrøyting, strøing og veivedlikehold for Akershus Fylkes Vegvesenet var det nevøen Harry som utførte, først for onkelen Anders, senere med egen bil.

Skoglundvegen 10 B ble skilt ut fra Orderud i 1982 og solgt til Kjell Erik Walstad, som vokste opp på Orderud. Else Marie Walstad, kona til Harry, bor fortsatt på Orderud, men i nytt hus fra 1967. Den gamle bygningen var laftet og ble solgt til en tømrer fra Lillestrøm. Han plukket huset ned og satte det opp igjen som hytte ved Sagsjøen øst for Årnes.

Betania – Sandvegen 3

Betania er kjent som Pinsemenighetens hus, men det var Sørum Frie Misjonsforening som kjøpte tomten i 1912 etter at huset til Berte Fallet som sto her, ble revet. Den Frie Misjonsforening fikk registret tomten under navnet Betania. Petter Fladen fra Sørumsand var formann og forstander. Sønnen, Kolbjørn Fladen, kjøpte en brakke som hadde vært brukt un-

Landhandleri på Holset 1920-1925: I tilbygget med inngang direkte fra Haldenvegen hadde Andor Skullerud og Ole H. Gjester sin butikk. Hovedbygningen står fortsatt i Åkersvingen 7, men er modernisert. Foto: Sørum Fotosamling

Haldenvegen sett fra Orderud: Lastebileier Anders Walstads Bedford J5 står parkert utenfor garasjen i ca. 1959/-60 med snøplogen helt ute ved Haldenvegen. I bakgrunnen ser vi «Maurneshuset» som ble bygd på eiendommen Løken mellom 1908 og 1910. Tomten var stor og hadde både uthus og låve. Hanna Norum fra Eid på Norum bodde der i mange år fra 1917 og hadde ku. I 1953 ble eiendommen solgt til Kristine og Arthur Maurnes. Huset står her fortsatt, men er modernisert. Løken har i dag gateadresse Damvegen 2. Foto: Utlånt av Kjell Erik Walstad

Orderud i Skoglundvegen 10 C: Snørik vinter i begynnelsen av 1960-tallet. Porten vender ut mot Haldenvegen. Her bodde Anders Walstad og nevøen Harry Walstad med sin familie fra 1948. I bakgrunnen ser vi huset til Gunda og Ulrik Alfred Walstad (bror til Anders) på eiendommen Nordlund i Haldenvegen 282. De bygde huset i 1913 og bodde der til 1964. Nordlund var den siste eiendommen på denne siden av Haldenvegen før skogen Ålgårdshagan. Huset til Gunda og Ulrik Alfred Walstad er i dag revet og erstattet med et nytt hus. Foto: Utlånt av Kjell Erik Walstad

Veikrysset Haldenvegen/Sandvegen i 1957: Helt frem til 1960-tallet var det låve på Holstad i Sandvegen 2. Holstad ble bygd på slutten av 1800-tallet og er en av de eldste eiendommene i Lørenfallet. Her bodde Ole Martin Egner og hans kone Dagny Caspara Marie Skullerud. Låven er for lengst revet, men stabburet står fortsatt. I bakgrunnen på høyre side ser vi gården Holsenga til Martin og Marit Sandbråten. På bildet ser vi Kjell, Elin og Tor Walstad rett utenfor Orderud, der de bodde. Foto: Utlånt av Kjell Erik Walstad

Søndagsskole på Betania i 1961: Erland Johansen (bakerst t.v.) og Yngvar Solsbak (bakerst t.h.) sammen med alle barna. I tillegg til søndagsskole var det misjonsmøter, bønnemøter, juletreffester og mange andre arrangementer på Betania. Kåre Alfred Bøhler Johansen, sønn til Erland Johansen og nåværende leder i Blaker og Sørum Historielag, sitter foran til venstre. Bygningen ser fortsatt ut slik den gjorde i gamle dager. Foto: Utlånt av Kåre Alfred Bøhler Johansen

Misjonshuset – fra arbeiderlokale til bedehus: Tomta ble fradelt eiendommen Faldråten i 1900 og solgt til Sørum Arbeiderforening, som ga stedet navnet Samhold. Her ble det holdt mange dansefester. På folkemunne gikk stedet også under navnet «Helvete». I 1913 kjøpte Sørum Indremisjon eiendommen sammen med Sørum Frie Misjonsforening. I 1926 ble Sørum Indremisjon eiere. Huset har fått noen påbygg, men er ellers ikke mye endret siden det ble bygd. Foto: Grete Vahsen

der byggingen av Bingsfoss-bruene, og bygde huset Betania ca. 1928-1929. I 1938 skiftet menigheten navn til Betaniamenigheten.

Erland Johansen tok over som søndagsskolelærer og vaktmester i 1954, familien bodde i annen etasje. I 1959 overtok de Nedgarn Bøhler og bosatte seg der. Gunvor og Yngvar Solsbak flyttet inn på Betania samme år.

Misjonshuset – Samleveggen 14

Kristine Goplen og hennes venner gikk på denne søndagsskolen i mange år: - Hans Nilsen og kona Helga drev Sørum Søndagsskole her fra 1935 til ca. 1955. I en periode hadde søndagsskolen nesten 100 medlemmer. Juletreffestene var også populære blant både barn og ungdom. Som regel var det nok til tre ringer rundt treet, i den ytterste ringen «vagget» de største guttene. En av jentene leste fra et julehefte. Vi fikk kakao og smørbrød, og til slutt «pose». Langfredag gikk vi på Misjonshuset for å se film fra Getsemane. Den var i sterke farger, og vi syntes den var så fin.

Sykler fra Aannerud – Haldenvegen 267

Vestheim er siste eiendommen i Lørenfallet før Sørumsletta. Husene har nesten ikke forandret seg siden Reidar Aannerud bodde her. Han drev sykkelverksted, men også salg av sykler og mopeder. Om våren stilte han opp de nye DBS-syklene foran verkstedet, i gilde farger og med nett over bakhjulet på jentesyklene.

Vestheim ble fradelt eiendommen Huseby i 1902 og har hatt flere eiere før Reidar Aanneruds foreldre, Adolf og Helga Johanne Aannerud, kjøpte stedet i 1917. Adolf Aannerud var møller ved Sørum Meieris mølle. I tillegg monterte han selvbindere, som den gang kom i enkeltdele. Dessuten reparerte han landbruksredskaper og motorer. I 1986 ble eiendommen solgt.

Lek og moro i Sigvartskauen og Ålgårdshagan

Skogen bak Egner-smia, populært kalt Sigvartskauen, ble ofte brukt til å leke politi og røver. Skogen gikk nesten opp til Holsenga. - Ålgårdshagan lå på den andre siden av Haldenvegen. Denne skogen strakk seg nedover mot «Fallet» og Skoglundvegen. Området var vått og myrlendt. Om vinteren hendte det at barn gikk på skøyter mellom trærne. Det gikk en kjerrevei fra nederst i Fallbrauta og innover i skogen og opp mot Aannerudstua, som lå på en topp inne i skogen. Jeg husker det var syrinbusker der hvor Aannerudstua hadde stått, avslutter Kristine Goplen.

Opplysninger er også hentet fra:

Det Norske Næringsliv – Akershus Fylkesleksikon
Sørum Bygdebok, bind 1
Sørum Herred, bind 2

TAKK TIL VÅR SPONSOR

**Akershus
Energi**

Blaker på kartet

Av Anne-Marie Lund

Igjen blir Blakerfolk utsatt for noe mange av dem misliker, nemlig kommunesammenslåing. Igjen blir Blaker en endra mindre «lillebror» i en enda større kommune. Igjen blir det mye nostalgi og mimring om årene fra 1919 til 1962 da Blaker var en kommune for seg selv, med sin egen ordfører, sitt eget kommunehus, sitt eget styre. Det var tider, det!

Så nå er det på sin plass å publisere en patriotisk sang om Blaker. Den kan gi oss mot og styrke i disse tider, da frykten for å bli utradert og bortglemt plager oss. Kanskje blir det ekstra viktig å holde i liv i de enkelte lokalsamfunnene for å unngå fremmedgjøring og bevare identitetsfølelsen? Uansett om mange nå mener vi alle bør kalle oss og kjenne oss som «lillestrømlinger», vet vi at først og fremst og helt innerst i hjerterota, vil vi for alltid være blakerværinger!

Teksten ble laget for noen år siden av en gruppe blakerværinger i livlig lag, og Bitten Jødahl og Trond Thoreid er hovedansvarlige for rim og rytme. Sangen er senere framført unisont ved flere festlige anledninger i bygda.

BLAKER PÅ KARTET

Melodi: «Blåbærturen»

*Fra Rånåsfoss til ytre Mork, fra Fjuk til Fossumsletta
der ligger Blakerbygda landlig til ved Glomma strand.
Mon tro den barske viking fant sin plass for seg og slekta?
Jo, spor beviser gamle funn fra oldtids hus og mann.
På Skansen ble en festning reist for vern mot svenskehær,
kan hende kuler suste og kamper pågikk der.
For kokegrop og gravhauger og stokkebåt på vann,
det vitner om et arbeidsliv i skog- og jordbruksland.
Historia kan tydes slik og mange mener det
at livets vugge sikkert stod på Fossjordet et sted!*

*Ei bygd i vekst og arbeidsplasser, små og noen store,
foruten jobb med gårdsdrift var det liv i mang ei grend.
På Rånåsfoss et kraftverk, samt ei bru og barneskole,
med Svarstad, Fossum, Mork og Fjuk – av kretser ble det fem.
På elva var det fløting, der var risikoen stor,
og frakt av tømmer årsak til at vogner kom på spor
med Tertitten til Fossum, Kvevli, Ørken og så Mork,
et viktig transportmiddel gledelig for bygdas folk.
Og til og med kom Blakervann i bøtter og i spann,
så folk kan fortsatt krangle om et rensa Glommavann!*

*Et meieri i bønn av kirkebakken ved stasjonen
Den videnkjente Blakerosten Camembert ble født.
Dusinet fullt av handelssted i hele regionen
med utvalg alt fra smør og spiker, blomster, fisk og kjøtt.
På Skugstadmo'n og Fjuk var dansefester jevnt og trutt,
Men handelsfolk ga opp, og dansen døde hen til slutt.
For ungdomslag og idrettslag og travselskap og sport,
ideen om et samlingssted var samfunnshuset vårt.
Så arbeidsfolk og bønder jobbet hånd i hånd hver kveld
Til huset ferdig stod en snørisk, kald desemberkveld!*

*Kommunen vår var rik og god, men sterke krefter ville
ha giftermål med Sorum, sorgen var for mange stor.
For nok en gang å dele prest og lensmann ble nok ille.
Kommunesammenslåing – Blaker ble en lillebror.
Men lys kom på i kroken Mork, en «kompvei» gikk forbi.
Der våknet folk av dvale, tødde opp litt kan man si!
Unik er folkets evne mulighetene å se,
En start på ny bak låste dører, mangt vil fortsatt skje!
Naturressurser, kulturskatter, blikk for varighet-
La Blaker-navnet stå på kartet i all evighet!*

TAKK TIL VÅRE SPONSOR

interoptik
Nordfonn

Fokus Butikksenter, 1920 Sørumsand
Telefon: 63 86 60 70. E-post: nordfonn@interoptik.no
www.interoptik.no

Åpningstider: 10 – 20 (18)

SorumfBegravelsesbyrå
Nilsen as Etabl. 1947

Besøk oss på www.nilsengravferd.no
Tlf: 63 82 88 80

idé Vi tar hånd om
ditt budskap og sørger
for at det blir sett!

X-Idé AS - Marcus Thranes vei 100, 1472 Fjellhamar - www.xide.no

T&B Hansen
Installasjon AS

registrert elinstallatør

Blaker
SPAREBANK

BYGDESERVICE

Begravelse for 70 år siden

Av Anne-Marie Lund

Vi har tidligere i Sørum-Speilet gjengitt brev mellom familien på Vest-Mørk i Blaker og Ingrid Heyman som bodde i New York, for å fortelle noe om livet her i bygda i første del av forrige århundre. Elin Mørk, Ingrids niese, har lånt ut disse brevene og latt oss få bruke dem.

Brev fra den tiden da brevskrivning var nesten den eneste formen for kommunikasjon, kan være en skatt, først og fremst for familien og de som ellers står mottakeren nær, men også for oss andre. Vi kan gjennom brevene få unike glimt av hvordan man den gangen tenkte og handlet i forskjellige situasjoner. Denne gangen har vi funnet flere brev som handler om en viktig begivenhet, nemlig da Ingrids mor, Nathalie Mørk, døde åtti år gammel i januar 1949. Ingrid hadde ikke mulighet til å reise over og delta i begravelsen, men både familiemedlemmer og naboer har fortalt hvordan det foregikk i brevene til henne. Dermed får vi vite hvordan skikkene var den gangen. Samtidig danner det seg et bilde av en kvinne som levde et ganske alminnelig liv som bondekone slik som mange andre. Disse kvinnenens daglige strev ble ofte sett som en selvfølge og ble sjelden gjenstand for store ord. Men et menneske setter spor gjennom måten det lever på, og her kommer det fram at mange var takknemlige over å ha kjent Nathalie Mørk.

Vi ser at mange skikker fremdeles blir holdt ved like i dag. Likevel er det mye som er blitt annerledes. Den gangen døde de fleste i hjemmet sitt. Da var det vanlig at avdøde ble lagt i kisten hjemme, og kisten ble værende i huset eller i et uthus noen dager fram til bisettelsen da kisten ble fraktet til kapellet. Disse dagene var kisten åpen, slik at de som ønsket det kunne få se den døde. Elin, som den gangen var fire år, forteller at bestemoren lå i storstua, og det var nok ikke meningen at hun skulle gå inn der. Men hun husker at hun kom inn dit og fikk se bestemoren som lå i kisten med en blomsterbukett i hendene, og det synet glemmer hun aldri. Det var nok ikke så skremmende, det var bare veldig rart og uvanlig.

En av avdødes naboer skrev i kondolansbrevet til Ingrid: « Du kan tro hun var pen der hun lå, aldeles som en brud med smil om mund, og med brudebuketten hun hadde. Den var i fra Polla Vestreng, det var nelliker og noen kvister brudeslør, det var aldeles nydelig.» En slektning sier det slik: « Din mamma var så vakker i kisten, hun hadde dette eie gode smilet vi alle husker.»

Nathalie Mørk (Foto: Privat)

Selve begravelsesseremonien er ikke så forandret. Fremdeles er det salmesang både i kirken/kapellet og ute ved graven. De som skal bære kisten ut på kirkegården blir fremdeles valgt ut med omhu av de pårørende. Men i tillegg var det den gangen to menn som var «marskalker», en slags æresvakter ved kisten under seremonien, de stod på hver sin side med en stav med svart sørgefleur. Slike marskalkstaver hørte med til utstyret i et kapell. Det var nok et oppdrag som ikke ble gitt til hvem som helst. Denne skikken forsvant her i bygda i løpet av femtitallet.

Etter jordfestelsen er det også nå vanlig med et minnesamvær. Ofte er det bare de nærmeste av familie og venner som blir invitert, men fremdeles er det ganske vanlig å be med alle som deltar i kirken. Serveringen er blitt enklere og mer «overkommelig» enn den gangen. Da var det gjerne middag først og senere kaffe og kaker, altså et stort selskap som krevde mye forberedelser og innsats. Både kokkekone og serveringshjelp ble kalt inn. Vanlig var det også at naboene bidro med «fønn», altså kaker o.l. som ble levert kvelden før. Ofte var det de yngre i nabofamiliene som kom med dette. De skulle vanligvis ikke delta i selve begravelsen, men fikk bevertning denne kvelden.

Her skriver Ingrids bror, Syver, litt om disse dagene:

«Vi gjorde alt slik som da bestemor ble begravet, du husker det? Alle sa det var så fint, og vi gjorde så godt vi kunde. Vi

hadde bisettelse på fredagen etter hun døde, og de fleste naboer møtte. Vi var så heldige med været begge dager, solen tittet frem da vi skulde reise til kapellet på mammas siste tur fra Mørk.

Begravelsesdagen skinte solen fra klar himmel igjen, så på sin siste ferd fikk hun i alle fall solskinn, om det ble heller lite av det for henne ellers i livet. Det var en masse blomster og kranser, bortimot 80, og kransen fra dere i Amerika kom frem i tide. Den var av friske tulipaner og nelliker, og kransen fra oss tre søsken var også bare friske blomster med hvit silkesløyfe. Jeg fikk presten til å legge den på. Underlig nok ble det bare jeg som fikk følge mamma til graven, da du var på andre siden av havet, og Ole hadde fått kusma og måtte holde sengen.»

Av andre brev går det fram at gjestene var tilfredse, her sitat fra avdødes niese: «De havde lavet en rigtig fin gravferd for tante Nathalie. Alt var så vakkert. Ingeniør Mørk holdt en rigtig pen tale ved middagen kan du tro. Han snakket om hendes oppofrelse for slegten Mørk i 5 slektledd, hendes enestående sykepleierskegjerning og hendes godhed for alle rundt sig. Og i kapellet da Erling lagde sin krans på kisten, bare med de få ord: «Jeg lyser fred over ditt minde» - var intet øie tørt. Det var en hel preken for sig selv.»

Her må det til litt nærmere forklaring. Nathalie Pedersen var født i 1868 i Kristiania, og hun kom til Blaker sammen med sin søster Otilie ved århundreskiftet. De hadde ekspedisjonen på Kjevli stasjon, og startet etter hvert også landhandel der. Hun var altså bydame og yrkeskvinne, og ble nok møtt med skepsis da hun giftet seg med gårdbrukeren Hjalmar Mørk. Hvordan skulle hun klare å bli en dyktig gårdkone? Kunne hun noe om dyrestell og matstell på en gård? Gjennom hele livet arbeidet hun hardt for å vise at hun dugde. Kondolansbrevene til datteren fra slekt, venner og naboer, viser at moren hennes hadde klart det utmerket! Hun var ikke utdannet sykepleierske, men mye av hennes daglige arbeid på gården hadde bestått i å pleie gamle og syke slektninger. Slik var det for svært mange bondekoner den gangen, det var en selvfølge at svigerforeldre og andre familiemedlemmer skulle få stell

av «ungkona» på gården når de ble syke og pleietrengende. I tillegg var hun en dyktig husmor som stelte godt for alle. En gang fikk hun i gave en kakespade i sølv med inskripsjon av en slektning, H. Hanneborg, som ofte hadde nytt godt av gjestfriheten hennes. Erling, som er nevnt ovenfor, var gårdsgutt på Vest-Mork i mange år. Han skrøt hele sitt liv av den gode maten på Vest-Mork. Nathalie hadde tydeligvis gitt omsorg og godhet til alle.

En annen slektning, Edith Berg, skrev dagen etter begravelsen et langt brev til Ingrid, der hun forteller om hele begivenheten:

«Det blev en i alle deler en stor dag. Været var vakkert og lyst med 4-5 kuldegrader. Vi var mange fra Oslo som reiste opp til Blaker station med 12-toget. Ole var så uheldig, han ligger syk av kusma, og de fant det tilrådelig at han lå i sin seng. Men de andre av dine var møtt frem i kapellet da vi kom. Blaker kapell er jo riktig vakkert og moderne, jeg hadde ikke sett det før. Kisten var dekket med et veld av vakre kranser, over halvparten hadde sløifer med inskripsjon. Kransen som Børgesen ved hjelp av gode forbindelser hadde ordnet fra Frida og dig, var stor og vakker og var plassert midt oppe på kisten. Førøvrig hadde de hjemme hos dig ordnet med en pen krans fra dere barna. Denne ble lagt på av sogneprest Kleppstø med takk og hilsen fra dere. Kleppstø talte godt om din mor og takket hende for all hendes hjelpsomhet og gjestfrihet. Han talte ut fra Romerbrevet, kap.8, 28. vers: «Alle ting kommer dem til gode som tjener Gud». Han takket din mor for oppofrende sinn og pågangsmot, og sa at han var sikker på at hun var beredt til å dø med ro i sjelen. Vi sang unisont 2 salmer i kapellet, først «Nu hjertelig jeg lenges å få en salig død» og efter talen «Jeg så ham som barn med det solrike øie». Marskalker var John Sundby og Ingeniør Torleif Mørk. Kisten stod på katafalken dekket av friske blomster, og mange kranser og buketter på gulvet, da ikke alt fikk plass på kisten. Fru Gaarder (Tidl. Frk. Berthelsen, helt nygift!) la på krans fra Sanitetsforeningen, og Kleppstø la på krans fra Kvevli Kvinneforening. Jeg må nevne for dig at Erling Vestreng for egen regning la en krans på kisten. Han hadde selv kjøpt kransen, og sa bare «Fred over ditt minde». Han var sikkert glad i din mor.

Kisten ble så båret ut i solskinn og de bare marker av brødrene Hoel, Syver Julius Sundby, Jacob Jødah, og de andre er jeg ikke sikker på, muligens Olberg. Ved graven blev sunget «Så ta da mine hender og før mig frem».

Det var møtt frem mange biler og dessuten flere drosjer, så alle bilte hjem til Mork. Det var så tørt på veien at det støvet efter bilene, der finnes ikke sne! Kan du tenke deg en slik merkelig vinter? Utenfor hovedbygningen hos dere var det pyntet med gran-guirlandere og en stor gran-matte utenfor trappen. Der blev flagget på halv stang, både hos dere og på nabogårdene. Det var fyrt godt i alle rom, og det var godt og hyggelig å komme i hus. Damene tok av seg på Syvers gamle rom, mannfolkene holdt til på gangen oppe. Der var dekket nede til 73 personer, og jeg tror det møtte opp litt over 60 gjester. Det blev innbudt kun gjennom avertissement i avisene. For tiden er det en god del sygdom blant folk, ellers hadde det nok kommet ennu flere.

Mor og jeg blev plassert ved familiebordet i storstuen, der spiste vi ca. 30 personer ved to bord. Ellers var gjestene plassert i de to tilstøtende værelser. Bordene var pyntet med sorte og hvite papir-guirlandere i ruter med blomster og lysestaker i mellem. Den ytre ramme var meget vakker. Kleppstø var plassert ved den øvre enden av bordet. Maten var helt prima og serveringshjelpen god, vi fikk deilig tomatsuppe med egg i, fiskepudding med hvit saus og poteter, så oksestek med deilige grønnsaker. Til sist var det vanilie-is til dessert. Det smakte godt, og damene var så flinke til å varte opp. Det var 6 unge damer, deriblant de to døtre til Borghild Egner, så var det Gunvor Ringstad og Hjerdis Ingjer, de to andre kjente jeg ikke. På kjøkkenet var det også en flink kokke, en av søstrene Ullerud fra Fossum, blev det sagt.

Ved bordet holdt ingeniør Mørk en vakker tale for din mor. Han takket for hyggelig mottagelse alltid, og beundret hende som hadde måttet være sykepleierske for så mange generasjoner, først oldemor, så Ole Mørk, så bestemor Mørk, så Hjalmar.

Vi tenkte så meget på dig alle sammen i går, det var trist at du skulde være så langt borte.

Vi Oslo-folk hadde følge til byen med toget og var hjemme ved 22-tiden. Alle var enige om at det hadde vært en deilig dag med hyggelig stemning og god ånd, det var slik fred over alle, og det var en verdig jordeferd efter din mor. Vi kommer alle til å savne henne.»

I det hele tatt ble det sagt mye pent om Nathalie Mørk i brevene til datteren. Her er et utdrag fra kondolansebrev fra en eldre kvinne på en av plassene i nærheten: «Du synes nok det er saart at mor blev saa fort borte. Jeg tenker med vemod paa Nathalie og at hun ikke er her lenger, hun var bestandig saa forsta-

aelsesfuld og hjelpsom. Saa det bliver et stort tomrom efter hende.»

Det måtte være godt for Ingrid å lese dette. Det var nok en trøst å få høre at moren var høyt verdsatt, og at selve begravelsen hadde blitt verdig og vakker. Slik skapte brevene en forbindelse mellom henne og alle her som ønsket å vise henne deltagelse og vennlighet i en tung tid.

Blaker kapell. Tegnet av arkitekt Arnstein Arneberg, innviet i 1928. (Foto: Anne-Marie Lund)

Brevene fløy stadig over Atlanteren (Foto: Anne-Marie Lund)

Kakespade med inskripsjon. Det står: Brukseier H. Hanneborgs legatspremie til Nathalie Mørk for utvist dyktighet som husmor. (Foto: Anne-Marie Lund)

Dialektkveld med mye attåt

Tekst og foto av Jon Wiik

Utgangspunktet var fokus på Blaker-dialekten. Men hyggekvelden på Bestefarhuset i midten av januar fikk en langt mer variert meny enn som så.

Thorbjørn Andresen kåserte om tidligere tiders Fjukmarken og alt som foregikk der.

Ikke minst takket være spontane og muntre historiefortellere blant de mange frammøtte. Lokal idretts-, markens- og revyhistorie fra Fjuk, både i ord og toner, bidro også til en ny vellykket kveld i de trivelige lokalene på Staurhaugen.

Dette var nemlig en oppfølger av den godt besøkte dialektkvelden som Blaker og Sørum Historielag arrangerte på samme sted i januar i fjor. Styret ønsket å forfølge suksessen, og den nyopprettede komitéen, som er nedsatt for å samle gamle ord og uttrykk fra den lokale dialekten, fikk i oppgave å arrangere et nytt treff.

Juleevangeliet

Komitéen består av Odd Roar Stenby, Kjell Kurland, Steinar Dalbakk, Kjell Bråthen og Jon Wiik, foruten historielagets leder Kåre Alfred Bøhler.

Førstnevnte slo an tonen på hyggekvelden, som fant sted tre dager etter tjuendedag jul. Ikke desto mindre sto juleevangeliet først på programmet, og grunnen var spesiell.

Soknepresten i Sørum kom i fjor med et ønske om å få den hellige teksten lest på lokal dialekt i Sørum kirke på selveste julaften. Odd Roar Stenby og Elin Mørk tok ham på ordet, og oppfylte ønsket. Drøyt tre uker senere ble versjonen framført på Bestefarhuset.

Trenger hjelp fra bygdefolket

Dialekt-komitéen har bare så vidt kommet i gang med sitt arbeid, som

er svært omfattende og som det trengs betydelig hjelp til fra bygdefolket.

Den siste tiden hadde det kommet inn store og flotte bidrag fra Astrid Husmo i form av både velkjente og for mange temmelig ukjente ord og uttrykk. Noen av dem ble gjengitt for forsamlingen, og utløste mange morsomme kommentarer og historier – sanne og usanne – til hyppige lattersalver.

Komitéen oppfordret alle til å notere seg ord og vendinger som kan ha interesse for den framtidige dialektsamlingen. Det vil med det første bli opprettet og bekjentgjort en egen e-postadresse som folk kan benytte til å sende inn det de måtte ha på hjertet.

Egen sportsklubb med stadion

Programmets andre del tok utgangspunkt i at den lille Fjuk-grenda i sin tid hadde sitt eget idrettslag. Navnet var Fjuk Sportsklubb, som ble stiftet sommeren 1933 og eksisterte til 1. januar 1951, da den ble slått sammen med Blaker Idrettslag.

Sportsklubben hadde tre idrettsgrener på programmet fra starten av – fotball, ski og friidrett. Senere kom håndball og skøyter til. Men vel så viktig som det sportslige var den store og imponerende dugnadsaktiviteten, som skapte miljø og samhold.

På rekordtid ble det opparbeidet både hoppbakke og idrettsplass. Fjukbakken sto klar allerede vinteren 1934, og året etter ble arbeidet med Fjuk stadion på Nylenna, noen hundre meter unna Fjuk skole, fullført.

Populær markensplass

Arenaen skulle etter krigen komme til å bli vel så kjent for noe annet enn sportslig utfoldelse. Da ble det bygd et stort overbygd dansegulv med scene og garderobe, og slik ble den viden kjente Fjukmarken til fra 1946. De årlige markedsdagene vedvarte helt til slutten av 1950-årene.

Thorbjørn Andresen, som tidligere har fortalt om Fjukmarken her i Sørum-Speilet, holdt et inngående og morsomt kåseri om de livate festlighetene i grenda, godt krydret med

historier som ga ny trim for tilhørernes lattermuskler.

På Fjukmarken ble det også spilt en lang rekke lokalrevyer i løpet av disse årene. Arrangørene hadde fått oppsporet visene fra åpningsrevyen "For fulle mugger" i 1947, og tre av disse ble avsungen til akkompagnement av Erik Jødahl på trekkspill.

Populær postmann

En av visene handlet om bygdas mangeårige og legendariske postmann Alv Vårum, som gjorde seg bemerket på flere måter i lokalsamfunnet enn å distribuere brev og aviser. Blant annet stilte han i mange år velvillig opp for å kjøre bygdas friidrettsungdommer til stevner i omegnen. En av dem, Ivar Egeberg, fortalte noen selvpålevde historier fra disse turene, som ble særdeles minnerike for de som var så heldige å få plass i Vårums Volvo PV.

Allsangen og kvelden ble rundet av med Tømmerkoievisen, den velkjente og folkekjære visa til Hans Børli, som selvsagt ikke hadde noe med Fjukrevyen å gjøre. Men faktum er at den ble framført på Nylenna lenge før den ble gjort landskjent av blant andre Erik Bye.

Det er med andre ord massevis av lokalhistorie i grenda der Bestefarhuset er blitt nåtidens møteplass. Sikkert også ord og uttrykk i fleng for dialekt-komitéen!

Odd Roar Stenby framførte juleevangeliet på Blaker-målet, slik han hadde gjort i Sørum kirke på selveste julaften.

Slora Mølle. Foto: Jørgen Kirsebom

Slora Mølle **- Historielagets smykke** *Av Dag Winding-Sørensen*

I år er det 10 år siden Slora Mølles Venner ble stiftet. Oppgaven var å restaurere mølleanlegget og gjøre det tilgjengelig for allmennheten. Hovedvekt legges på kulturminnevern og historie, samt formidling av kunnskap om fornybar energi og biologisk mangfold, mest rettet mot barn og unge.

Samarbeidet med 7de. klasse fra Fjuk skole og oppvekstsenter har vært god. Gjennom årene har elevene deltatt i restaureringsarbeid og kunnskapsformidling, med støtte av fagfolk fra Norsk Teknisk Museum og Museene i Akershus.

Venneforeningen har ca 60 medlemmer hvorav ca 10 utgjør den aktive kjernen av dugnadsmedarbeidere, og ytterligere ca 10 som stiller ved behov. Dette har sikret at den grunnleggende restaureringen på det nærmeste er gjennomført. Nye oppgaver dukker opp ettersom forståelsen av bygningshistorien og den teknologisk utviklingen på møllestedet vokser. Siden 1660 har det vært både stampe og sagbruk i Slora fossen i tillegg mølle.

I 1908 sto "vår" mølle som ny, gjenreist etter brann, som et hypermoderne teknologisk anlegg med både vannturbin og petroleumsdrift, samt generator for belysning med likestrømsanlegg.

I 1960 stoppet turbinen og glemselens slør la seg over stedet, til historielaget kjøpte og sikret bygningen i 1995, og kjøpte arealet rundt i 2012. Slora Mølle kommer etterhvert frem i folks bevissthet, og vi får stadig mer besøk av interesserte lag og foreninger i tillegg til "passersby". Samarbeidet med spisestedet Bestefarhuset satte virkelig fart i besøkene i sommerhalvåret 2018.

Slora Mølles har fått finansiell støtte til restaureringen fra Sparebankstiftelsen DnB. Siden 2013 har Kulturminnefondet vært vår mest betydelige faglige og finansielle sponsor. Sørums kommune har nominert Slora Mølle til ett av kommunens viktige kulturfyrtårn. Gjertrudprisen fra Kulturvernrådet i Akershus er tildelt Slora Mølle ved Hans Marigård for gavnlige arbeid med barn og unge. Som påskjønnelse for riktig restaurering ble historielaget ved Slora Mølle tildelt Norsk Kulturarvs nasjonale kvalitetsmerke "Olavsrosa" ved et flott høstarrangement ved mølla og i Bestefarhuset i 2018.

Forberedelsene til sommerhalvåret 2019 er i gang, og vi håper på enda flere besøk. "Blaker Ring" kjøres nå hyppig av bussen til Ruter. Den stopper ved Slora Mølle for de som foretrekker klimavennlig transport.

Slora Mølles Dag er et årvisst arrangement som i sommer arrangeres søndag 16. juni fra kl. 11.

Koppevaksinerings

Av Asbjørn Langeland

Kopper eller barnekopper var en meget smittsom virussykdom. Den var en av de mest fryktede sykdommer før det kom vaksine mot den tidlig på 1800-tallet. Dødeligheten var meget høy, og mange av dem som overlevde fikk varige mén. Sykdommen kunne skade øynene slik at man ble blind på ett eller begge øynene, og den førte til stygge arr i huden. Hvor fryktet sykdommen var, har vi et minne om i kraftuttrykket pokker som var sett på som et grovt banneord. Pokker var et annet ord for kopper (engelsk small pox), og pokker ta deg var noe av det verste en kunne si, det innebar at man ønsket død og ulykke skulle ramme deg.

Folk som hadde hatt kopper, ble immune mot smitte seinere i livet. På 1700-tallet forsøkte man å nyttiggjøre seg denne kunnskapen ved å injisere puss fra sårene til syke personer inn i friske personer. Men denne metoden viste seg å være ubrukkelig. Det finnes også kopper som angriper dyr, kukopper, og mennesker kan bli smittet av kukopper. Men kukopper er ikke farlige for mennesker, og man hadde oppdaget at folk som arbeidet med dyr og var blitt smittet av kopper fra dem, var blitt immune mot de farlige koppene, barnekopper. Den engelske legen Edward Jenner var blitt kjent med at kukopper gjorde mennesker immune, og i 1796 utførte han den første vaksinerings basert på smitte fra kukopper. Han tok verk fra ei ku og gned det inn i ett sår på huden til en åtte år gammel gutt som med det ble immun mot kopper.

Lovpålagt vaksinerings

Kunnskapen om Jenners oppdagelse spredte seg meget fort, også utenfor England. Allerede i 1801 ble den første injeksjonen med smitte fra kukopper utført i Norge, og både leger og prester ivret for å ta metoden i bruk. Myndighetene i København vedtok i 1810 en lov (Kgl. Forordning) om vaksinasjon som ble gjeldende lov i Norge til langt inn på 1900-tallet. Loven gav legene plikt til å vaksinere alle barn. Dette kunne man nokså enkelt gjennomføre i Danmark der avstandene var små, men på Island og i Norge som var en del av det danske riket, var det langt mellom legene og derfor vanskelig å etterleve loven. For å nå dem som hadde dårlig tilgang til lege, ble det vedtatt en bestemmelse om hjelpevaccinatører. I Norge skulle hjelpevaccinatørene godkjennes av det norske Sundhetskolegium (forløper for Helsedirektoratet). Det var forbudt for uautoriserte å utføre vaksinasjon.

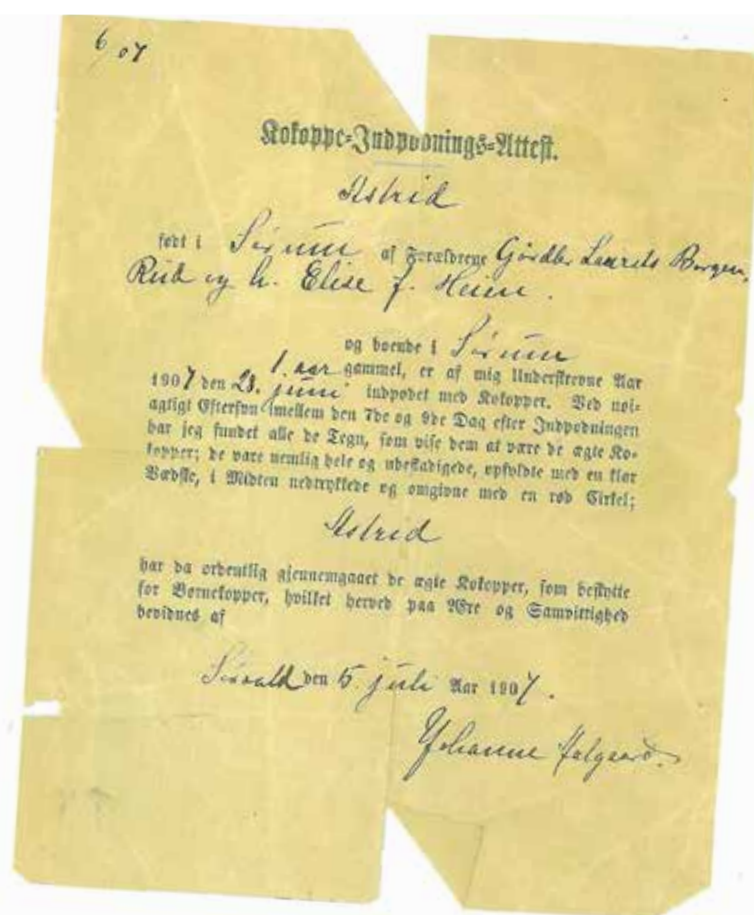
Fra 1827 bevilget Stortinget midler til å undervise jordmødre i å vaksinere. Ti år seinere ble kommunene etablert (formannskapslovene), og det ble vanlig at kommunene ansatte jordmødre med

økonomisk tilskudd fra amtet (fylket). I Sørums ble den første jordmor ansatt i 1842. Hun het Berte Karine Svendsdatter og fikk kommunal bolig på Sørvald. Om det hørte til hennes oppgaver å vaksinere barn, vet jeg ikke, men hun var uteksaminert jordmor så hun hadde de nødvendige kunnskaper.

Alle barn skulle altså vaksineres, men hvordan skulle denne bestemmelsen håndheves? I 1810 og videre utover på 1800-tallet hadde de en meget beskjeden lokalforvaltning, men prest var det i alle bygder og byer, sogneprester og hjelpeprester (kapellaner). Det ble sogneprestens ansvar å sørge for at loven om vaksinerings ble etterlevet, og det løste man på en genial måte. Bestemmelsen var slik at hvis man ikke var vaksinert, kunne man ikke bli konfirmert, ikke bli tatt opp som elev ved høyere skoler, og

man kunne heller ikke bli ekteviet. De som bruker kirkebøkene til å leite etter slekta si, har sikkert lagt merke til at det i avdelingen for konfirmanter er en egen rubrikk med denne overskriften: «Om havt de naturlige Kopper eller vaksineret. Attest herom.» I denne rubrikken har presten innført dato for vaksinasjonsattesten for hver enkelt konfirmant.

Selv om en kunne se meget positive virkninger av vaksinasjonsprogrammet allerede de første årene, tok det lang tid før koppene ble utryddet. Så seint som i 1908 hadde man et stort utbrudd av kopper i Kristiania, 205 ble syke og 19 døde. Vaksinasjonsprogrammet fra 1810 ble med enkelte endringer videreført uavbrutt til 1976 da en regnet med at kopper var utryddet som sykdom i Norge. På verdensbasis erklærte WHO kopper som utryddet i 1980.

En vaksinasjonsattest fra Sørums

Da jeg besøkte Olaug og Kjell Hexeberg en dag på nyåret, viste Kjell meg kopi av en vaksinasjonsattest fra 1907. Den gav meg idéen til å skrive denne artikkelen.

Attesten er skrevet ut på et trykt skjema med overskriften Kokoppe-Indpodnings-Attest. Attesten gjelder Astrid født i Sørums av foreldrene Gårdr. Laurits Borgen, Rud og h. Elise f. Heien. Astrid var ett år gammel da hun ble innpodet med kukopper den 28. juni 1907. Attesten er undertegnet på Sørvald den 5. juli 1907 av Johanne Aalgaard. Det går fram av den trykte teksten at det skulle foretas en nøyaktig kontroll mellom den syvende og niende dag etter innpodningen (vaksinasjonen). Attesten bevitner at denne kontrollen er utført, og at tegnene på at det har vært ekte kukopper som ble innpodet, var synlige. Kukoppene skulle være hele og uten skade, fylt med en klar veske, nedtrykte i midten og omgitt med en rød sirkel. Kontrollen viser at Astrid har «ordentlig gjennomgaaet de ægte Kokopper, som beskytte mot Børnekopper». Dette blir bevitnet «paa Ære og Samvittighed» av Johanne Aalgaard.

Litt om personene i attesten

Astrid Borgen var født i 1906. Hun døde 16 år gammel i 1922 og ligger begravet ved Frogner kirke.

Laurits Kristoffersen Borgen, 1862 – 1951, bodde på flere gårder i Frogner. Faren hans hadde kjøpt Nordre Mo ca. 1890, og Laurits overtok gården i 1897. I 1906 bodde han fortsatt på Mo, men som det går fram av attesten, hadde familien flyttet til Rud i 1907.

Elise Marie Borgen, f. Heien, 1876 – 1951. Hun var født i Lier og var gift med Laurits Borgen.

Johanne Aalgaard, 1875 – 1959. Hun var født på Ålgård i Sørums. I 1905 ble hun ansatt som jordmor i Sørums med bolig på Sørvald. Hun sluttet i Sørums i 1910, og bodde seinere i Hurum og Lier. De siste åra hun levde bodde hun i Sørums. Det var altså bygdas jordmor som undertegnet vaksinasjonsattesten i 1907.

Kilder:

Store norske leksikon.

O. Malm. Kopper og vaccination i Norge. Kra. 1915.

Horgen, J. E. Sørums bygdebok b. 5.

Da de bygde foreningshuset

Reportasje i Arbeiderbladet 11. november 1960

«Halve bygda jobber for samfunnshus» var overskriften.

Byggmester Hilmar Bjerke (t.v.) og tannlege Leif Sagen i full gang med byggingen av Foreningshuset.

Midt i all mangel på virksomt foreningsliv kan det lille bygdesenteret Lørenfallet i Sørums, fire mil fra Oslo, stå som et lysende eksempel, og det er et grendehus av anselige dimensjoner som har samlet befolkningen til virksomhet og innsats. I løpet av et halvt år vil fire av foreningene på stedet, idrettslag, skøyteklubb, miniatyrskytterlag og sanitetsforening, ha reist et bygg til en kvart million kroner, etter en dugnadsinnsats som det går store ord om på Romerike. Midt i juni tok gravinga til, seks uker gikk det fra forskalingsarbeidet begynte og til det 360 kvm. store bygget sto under tak, og byggekomitéen håper at alt skal stå ferdig før jul.

Med et slikt tempo sier det seg selv at interessen for bygget har vært enorm. Det bor knapt 500 mennesker i Lørenfallet, men likevel regner byggekomitéen med at et par hundre har

deltatt i dugnaden, og den arbeidsinnsatsen som er gjort blir verdsatt til ca. 20 000 kroner.

Dette grendehuset får betydning for et område som omfatter et par tusen mennesker, og det er tydelig at nesten hundre prosent av innbyggerne står bak tiltaket. Gårdbrukere har gitt tømmer for 20 000 kroner, bilselskap og lastebileiere har gitt gratis transport for betydelige beløp, håndverkerfirmaer har utført store arbeider for selvkostende og leverandører har gitt avkall på sine avanser. I hvilken grad det gode eksempel har smittet også på utenforstående, illustreres best ved å fortelle om gravemaskinkjøreeren fra nabodistriktet som tilfeldigvis kom kjørende i annet ærend, men som stoppet på byggeplassen og gjorde en gratis jobb han også.

Bygget har imidlertid også krevet kapitalinvesteringer, og om lag 60 000 kroner har de fire organisasjonene klart å skrape sammen. Det kommunale bidraget beløper seg til 5 000 kroner, gitt gjennom Sørums IL. Det er samme beløp som alle bygdas idrettslag har fått som bidrag til klubbhus.

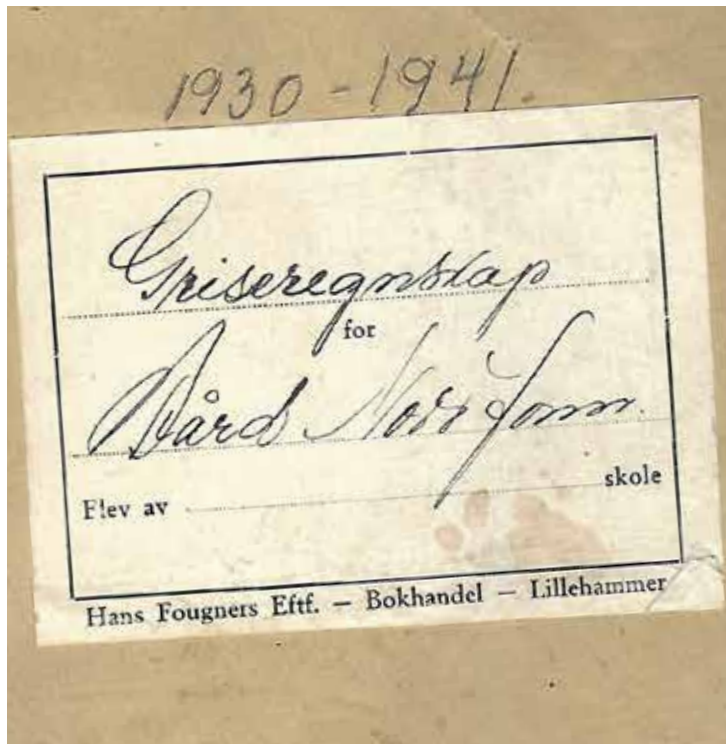
Vi har selvsagt også søkt om tippemidler, sier tannlege Leif Sagen, som er en av ildsjelene bak tiltaket, men vi har ennå ikke fått noe tilsagn om støtte fra STUI. Det må vel skyldes det høye tempoet vi har holdt, og som rett og slett ikke passer inn i systemet ved idretts- og ungdomskontoret. Vi har imidlertid hatt utmerket kontakt med kontoret under planleggingen, sier Sagen, som regner med at stor dugnadsinnsats langt fra er noe draw back når tippemidlene skal fordeles.

Idrettskonsulenten i Akershus, Knut Enevold, har uoppfordret gitt en uttalelse om at dette tiltaket er enestående i fylket, og at det fortjener all mulig støtte fra myndighetene, sier Sagen og slår nok et trumfess i bordet.

Lærerens griseregnskap

Av Asbjørn Langeland

De første skolene ble bygd i ei tid da alle husholdninger på landet måtte produsere en betydelig del av maten de trengte selv. Myndighetene hadde derfor bestemt at det var kommunens ansvar å sørge for at lærerne fikk disponere bolig med tilhørende jord og fjøs til et par kuer. Dette var en del av lærernes lønnsvilkår. Det normale var at skolehusene også hadde lærerleilighet, og at det hørte 15 – 20 mål dyrka jord til skolen. Sånn var det til et stykke inn på 1900-tallet, men etter hvert fikk en nye skoler uten skolejord og fjøs, og lærernes økonomi skulle ikke lenger være avhengig av hva de kunne produsere på den skolejorda de disponerte.

Vesterskaun skole

I 1916 ble Vesterskaun skolekrets etablert med ny skole på tomt utskilt fra gården til Kirkeby på Asak. Vesterskaun krets var en sammenslutning av de gamle skolekretsene Refsum og Sørvald som begge hadde både lærerbolig og skolejord. Vesterskaun skole var en stor to-etasjers bygning med fire klasserom og tre leiligheter, en stor leilighet for læreren og mindre leiligheter for lærerinne og vaktmester. Skolen hadde et forholdsvis stort uthus med adskilte doer for jenter og gutter og for lærerfamiliene, vedskjul og rom med plass til et par slaktegriser og noen høner. På skoletomta var det en stor hage med frukttrær og bærbusker og plass til kjøkkenhage og poteter. Men å drive småbruk slik lærerne ellers i kommunen hadde mulighet til, var det ikke lagt til rette for på Vesterskaun. De første åra fikk imidlertid læreren på Vesterskaun disponere skolejorda på Sørvald. I 1974 fikk Vesterskaun krets ny skole ved Vilbergvegen. Skolen fra 1916 ble revet i 1989. Tomta ble ryddet og ble landbruksjord igjen.

Bård Nordfonn (1891 – 1977) ble ansatt som førstelærer på Vesterskaun i 1926, og han ble i stillingen i 30 år. Fra 1926 til 1952 bodde familien Nordfonn på skolen. Familien høstet frukt og bær fra hagen, og de hadde kjøkkenhage og poteter. I mange år hadde Nordfonn slaktegriser i uthuset, to eller tre stykker. Han kjøpte grisunger på våren i mai - juni og føret dem i et halvt år slik at de kunne slaktes til jul. Nordfonn førte nøyaktig regnskap over griseholdet. Regnskapet ble ført i ei skrive-og-regnebok av den typen elevene brukte på

skolen, og fra Bård Nordfonns datter, Olaug Hexeberg har jeg fått låne skriveboka med griseregnskap 1930 – 1941.

Fra regnskapsboka

Den første sida i regnskapsboka gjelder året 1930, og den første linja er slik: 2 grisunger – kjøpt på Presterud – kr. 50,00. Så følger mange forskjellige innkjøp for store og små beløp, 1 boks tranfosfat til kr. 1,40, ½ sk. kveitekli kr 7,50, ½ sk. mais kr. 8,25, ½ sk. byggmjøl kr. 9,75 o.s.v. Det følger flere innkjøp av både byggmjøl og havremjøl, og han har kjøpt flere spann skumma mjølk. Prisen på mjølka var kr. 1,25 for 50 liter, d.v.s. 2,5 øre for en liter. Til slakteren betalte han kr. 3,50. ½ sk. betyr en halv sekk, men hvor mye en sekk veide, får vi ikke vite.

Samlede utgifter det første året er summert til kr. 146,90. Grisene veide 87,5 og 73,5 kg. Den største grisen ble solgt for kr. 1,10 pr. kg., så han fikk kr. 96,25 for den. Den minste grisen beholdt de sjøl. I regnskapet har han trukket det beløpet som han fikk for den største grisen, fra de samlede utgiftene, og han skriver at den minste grisen «har kostet oss kr. 50,75». Han har regnet ut «pris pr. kg. for flesket til huset» til kr. 0,69.

I årene som følger, er det datoer ved innførslene, så nå kan en se når grisene ble kjøpt, og når de ble slaktet. De fleste årene ble de kjøpt inn en av de siste dagene i mai eller i begynnelsen av juni, men ett år, 1934, ble grisungene kjøpt inn allerede den 1. mai. Selv om de var kjøpt inn tidlig på våren, ble de ikke slaktet før i desember, og da veide de 88, 87 og 81 kilo. Den seineste datoen for innsett av nye grisunger var 22. juni. De første årene får vi ikke vite hvor gamle grisungene var da han kjøpte dem, men fra 1938 er alderen oppgitt. Alderen varierte fra år til år, fra 6 uker til 11 uker.

I 1930 betalte Nordfonn kr. 25 for hver grisunge. Året etter kjøpte han også to, og nå var prisen gått ned til 16 kroner stykket. Prisfallet synliggjør den økonomiske nedgangstida på begynnelsen av 30-tallet. I 1932 kjøpte han tre grisunger på Presterud, og siden kjøpte han tre hvert år. Fra 1935 stiger prisene litt, men først i 1938 er prisen tilbake på nivået fra 1930, da var den blitt 26 kroner. Så stiger prisen til 35 kroner i 1939, 30 i 1940 og 55 kroner i 1941. Nå var de kommet inn i det andre krigsåret, og det store prishoppet er nok et resultat av krigen.

Prisene varierte også på flesket han solgte. I 1931 fikk han kr. 1,00 pr. kilo mens han året før fikk 1,10. I 1930 har han beregnet at de totale kostnadene ble kr. 0,91 pr. kg. flekk, mens kostnadene i 1931 var kr. 0,77. På det nivået holdt det seg de neste tre årene. Det ser derfor ut til at han har solgt flekk til en gunstig pris, slik at kostnaden på det de tok av til egen husholdning ble lav. I 1930 beregnet han at «husflesket» kostet 69 øre pr. kilo, mens det i 1934 var nede i 44 øre. Pris-

1939.	
3-11 u. gml. av færenskakornen - - -	✓ 1,65,-
21 kg svinfôr av Li. Kjøpshol - 15,20 + 1%	✓ 16,55
75 kg havremjøl fra Sørums Skolle	✓ 13,50
110 u. bildermjøl fra Nøvik	✓ 3,35
100 u. rieg-mjøl fra Aalling	✓ 2,-
75 kg havremjøl fra Sørums Skolle	✓ 13,50
155,5 l. m. mjøl fra fru Gjoværre d. 10/3	✓ 4,67
107 kg bildermjøl hos Johan Semau	✓ 3,10
80 kg havremjøl fra Sørums Skolle, 1/6	✓ 12,80
180 " " " " " " " 1/6	✓ 12,80
320 " " " " " " " 1/6 + kjøring 1/2	✓ 53,20
100 u. bygg fra Sørums mjøl	✓ 20,25
1/2 blaata den ene grisene	12,-
	<hr/> N. 279,80
1/11 Slakta 1 gris. Salt 1 kg + hode. Solgt til Nøvik 22/4/40 - 108,50	
(Solgt til en av første gris 14 kg + hode)	N. 171,30
1/12 Slaktning av 2 griser	4,-
1 kg havremjøl hos Kirkeby	1,-
	<hr/> N. 176,30
Solgt 1 gris til Nøvik, 25,50 g. + 1/6	u. 132,13
	<hr/> N. 44,17
- Trugd	4,88
Julegrisen 14 kg av den første gris kom på	kr. 39,39

en på det han solgte var altså redusert med 10 øre, mens det de brukte selv, var blitt 25 øre billigere.

Grisungene kjøpte han på gårder i nærheten, de første årene på Presterud, seinere på forskjellige gårder, ett år så langt unna som Hauerset. Skumma mjøl kjøpte han hos Kirkeby på nabogården, mens han de første åra kjøpte mjøl på forskjellige nabogårder. Seinere kjøpte han mjøl fra mølla i

Lørenfallet og fra meieributikken. Han kjøpte flere slags mjøl og noen tilsetningsstoffer og sørget for blanding sjøl. Fra 1934 kjøper han svinfôr fra Nøvik i Lørenfallet (meieributikken), men han fortsatte samtidig å kjøpe mjøl som han blanda sjøl. Noen ganger har han kommet over noen spesielle tilbud, som i 1937, da han kjøpte 200 kilo kokosmjøl fra Aalling.

Krig og vanskelige tider

1941 var på flere måter et spesielt år. Dette året kjøpte han som vanlig tre grisunger på våren (8. mai), men den 1. oktober kjøpte han to griser til, for kr. 45 pr. stk. Grisene fra mai ble slaktet tidlig, allerede 29. oktober, mens de to siste fikk leve over jul til 26.01 1942. Hvert år er det satt opp en nøyaktig oppgave over hvor mye flekk som ble solgt og hvor mye de beholdt sjøl, og vi får vite hva han fikk for det han solgte. Men i 1941 mangler disse opplysningene. Etter slaktinga av de tre grisene i oktober, får vi vite at han solgte 39 kg. å kr 3,00. Resten står det ikke noe om. Regnskapet slutter med utgiftene til slakting av de to siste grisene, til sammen kr. 5,00. Hvem han solgte dem til, og hva han fikk for dem, får vi ikke vite. Det var krig, og privat salg av jordbruksvarer kunne ikke foregå like åpenlyst som før.

Regnskapsboka slutter altså med utgiftene til slakting av to griser den 26. 01. 1942. Det året satte okkupasjonsmyndighetene i gang en straffereaksjon mot lærere som nektet å melde seg inn i det regimekontrollerte Lærersambandet. Mange lærere ble sendt til Kirkenes på tvangsarbeid, men det ble også iverksatt andre reaksjoner. Bård Nordfonn med familie ble våren 1942 fratatt leiligheten på skolen, og de var da uten bolig. De fikk da leie storstua i hovedbygningen hos Kirkeby og kjøkken i drengestuebygningen, mens de fikk lagre møbler i hovedbygningen på Presterud. Seint på høsten 1942 fikk familien lov til å flytte tilbake til skolen. Da de var kastet ut fra leiligheten, disponerte de heller ingen plass til griser, og regnskapsboka slutter derfor med de grisene som ble kjøpt inn i 1941.

Tyverierne i Blaker

Fra Akershus Socialdemokrat 9. oktober 1913

En forsvunden pike.

«Den forleden for tyveri i Blaker anholdte pike forsvandt sporløst efter sidste anholdelse. Der blev søkt efter hende paa alle tænkelige steder, hvor hun muligens kunde ha opholdt sig, men uten resultat.

Forleden aften blev hun paatruffet liggende nesten bevisstløs paa veikanten ved Fossum skole. Hun var da nesten kold. Efterat ha flakket om til skogs i tre dage vilde hun vel ty til folk, kommet hit segnet hun om av trøthet og sult. Hun hadde ingen anelse om hvor længe hun hadde ligget der, kunde ei heller gjøre rede for hvor hun hadde opholdt sig. Snilde folk tok sig nu av hende, og onsdag var hun allerede saapas at hun kunde transporteres i arrest.

Piken har nok flere tyverier paa sin samvittighet. Saaledes bestjal hun under en utflugt som Rælingen ungdoms- og idrættslag holdt til Blaker i sommer, flere personer for et samlet beløp av ca. 40 kroner.

Velkommen til ny mimrekveld på Meierigaarden 5. april!

Blaker og Sørums Historielag inviterer alle interesserte til en mimrekveld om handelsvirksomhet og bedrifter i Midtbygda i 40-, 50-, 60- og 70-åra.

Arrangementet foregår på Meierigaarden i Lørenfallet. Ta gjerne med historier som vi kan dele; dette blir en uformell sammenkomst som vi gleder oss til.

Vi begynner kl. 19:00, men oppfordrer alle til å møte før og ta dagens middag på kroa!

Det koster ikke noe å delta, men hver og en kjøper det de ønsker i disken. Åpent for alle.

Spørsmål kan rettes til Historielagets leder, Kåre A. Bøhler, tlf. 938 76 365.

Velkommen!

SØRUM-SPEILET

RETURADRESSE:
BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG
AASGAARDVEGEN 230
1923 SØRUM

ISSN 1894-8154

Fjuk Skole ca. 1923 - Innhøsting av grønnsaker fra skolehagen

Drar du kjensel på noen? Meld gjerne inn til redaksjonen, se telefon og epost på side 3.

Noen av våre arrangementer i 2019

- 11. mars: Historielagets årsmøte på Sørumsand videregående skole
- 5. april: Åpen medlemskveld på Meierigaarden
Tema: Bedrifter og handelsvirksomhet i Midtbygda
- 11. april: Slora Mølles Venners årsmøte, Fjuk skole
- 8. mai: Krigsminnebegransningen ved våre bautae
- 20.-24. mai: Gammeldags skoleuke, Vølneberg
- 16. juni: Slora Mølles dag
- 18. juni: Rusletur 1 Deler av Pilegrimsleden og gamle ferdselsveger (oppmøte ved Frogner Menighetscenter) • 29. juli: Olsokfeiring, Vølneberg
- 14. aug: Åpen medlemskveld i Tegnesalen på Blaker Skanse
Tema: Oppvekst og handelsvirksomhet i tettstedet rundt Blaker Stasjon
- 27. aug: Rusletur 2 - Helleristningene på Bingsfosstranda, hulvegene og gravhaugene på Valsmoen
- 17. sept: Rusletur 3 - Tertittlinja fra Mork grendehus og til kulvertene på Jødahl og Steinsrud (kulturminner)
- 12. okt: Høstdraper på Vølneberg
- 18. okt: Åpen medlemskveld på Frogner (nærmere info kommer) Tema: Tettstedet rundt Frogner og Lundermoen, oppvekst og handelsvirksomhet/bedrifter